

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВІЙСЬК У МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЯХ

В. В. Марущенко

Кандидат біологічних наук, начальник кафедри
Кафедра бойового застосування підрозділів військ РХБ
захисту*
Контактний тел. (057) 372-61-67 (3-39), 050-920-85-56

О. В. Сакун

Кандидат біологічних наук, начальник науково-дослідної
лабораторії
Науково-дослідна лабораторія проблем розвитку
озброєння та військової техніки військ РХБ захисту*
Контактний тел. (057) 372-61-67 (2-10)

С. Р. Артем'єв

Кандидат технічних наук, старший викладач
Кафедра бойових токсичних речовин та засобів захисту*
Контактний тел. (057) 372-61-67 (3-58), 067-928-75-59
*Факультет військової підготовки
Національний технічний університет «Харківський
політехнічний інститут»
вул. Полтавський шлях, 192, м. Харків, Україна, 61098

На підставі практичного досвіду участі частин і підрозділів ЗСУ у миротворчих операціях у статті проаналізовано та систематизовано варіанти впливу екологічної обстановки на хід ведення миротворчих операцій.

Ключові слова: конвенція, міждержавний договір, міжнародна угода

На основании практического опыта участия частей и подразделений ВСУ в миротворческих операциях в статье проанализированы и систематизированы варианты влияния экологической обстановки на ход проведения миротворческих операций

Ключевые слова: конвенция, межправительственный договор, международное соглашение

On the basis of the practical experience participate of military army of Ukraine in the article of ecology and systematic ecological furniture carry out of world mission

Keywords: convention, international agreement, intergovernmental agreement

1. Вступ

Як відомо, міжнародні миротворчі операції здійснюються відповідно до рішень Ради Безпеки ООН, статуту ООН та відповідальних за їх проведення міжнародних організацій. Безпосередньо приймають участь у миротворчих операціях чітко визначені багатонаціональні сили, створені за згодою Ради Безпеки ООН та що діють під її загальним контролем.

У цих умовах, із урахуванням оборонної спрямованості воєнної доктрини України, значно підвищується роль і актуальність всебічного забезпечення військ, у тому числі питання виконання вимог екологічної безпеки, як однієї зі складових підтримання життєдіяльності військ.

Враховуючи практичну відсутність джерел інформації за вказаним напрямком дослідження, у статті на

підставі практичного досвіду участі частин і підрозділів ЗСУ у миротворчих операціях аналізуються та систематизуються варіанти впливу екологічної обстановки на хід ведення миротворчих операцій.

У статті визначено документи, де повинно відображатися зазначені заходи та розглянуто той перелік завдань і заходів екологічної безпеки військ, який потрібно враховувати як на етапі планування миротворчих операцій, так і під час їх здійснення.

2. Викладення основного матеріалу

Керівні документи держави чітко визначають нашим Збройним Силам на необхідність спрямування зусиль щодо активізації миротворчої і гуманітарної діяльності у межах програми «Партнерство заради миру».

Відповідно до наказу Міністра оборони України від 28.06.2001 р. № 224, основні зусилля за даним напрямком зосереджуються на виконанні завдань, визначених у «Концепції організації міжнародного співробітництва у ЗСУ».

Законодавчі акти України встановлюють, що міжнародні миротворчі операції за спрямованістю поділяються на операції зі сприяння, підтримання, встановлення та відбудови миру, а також пошуково-рятувальні і гуманітарні. Основними видами миротворчої діяльності є: політична, дипломатична, правова, гуманітарна, економічна, військова. Слід зазначити, що серед них військова діяльність стоїть на останньому місці і є вимушеним, крайнім засобом запобігання чи врегулювання конфлікту.

Миротворча діяльність ЗС, її форми і способи базуються на нормах міжнародного гуманітарного права, систематизованих у ряді міжнародних договорів і конвенцій. Окрім того, Україна підписала і ратифікувала інші міжнародні документи, спрямовані на збереження навколишнього природного середовища.

Прикладами цілеспрямованого впливу на навколишнє природне середовище під час ведення війн та локальних конфліктів є військові дії у В'єтнамі, Лаосі, Кампучії, під час яких було знищено 60 % тропічних лісів, у Кувейті, де було зруйновано 550 нафтових свердловин [1, с. 259], бомбардування хімічних, нафтогазових та пожежонебезпечних підприємств у колишній Югославії під час проведення операції «Сюзницька сила» (1999 р.) та ряд інших.

Нині розглядається питання зарахування антитерористичних операцій, які проводили нещодавно Росія у Чечні та США в Афганістані та в Іраці до розряду збройних військових конфліктів, щоб вимоги міжнародних Конвенцій і Протоколів щодо порушень вимог екологічної безпеки у зазначених регіонах розповсюджувались і на ці кампанії.

Після завершення активних фаз спеціальних операцій, розпочинається наступна фаза – проведення миротворчих операцій, які, як правило, тривають у регіонах із вкрай незадовільною екологічною обстановкою.

Аналіз літературних джерел дозволив визначити специфічні риси, характерні для таких операцій і дослідити трансформацію можливих завдань екологічної безпеки військ та особливості їх виконання під час проведення миротворчих операцій.

Розрізняють такі основні типи миротворчих операцій [2, с. 110]:

- операції зі сприяння миру (Peace Support Operations) – передбачають превентивне розгортання військ з метою недопущення конфлікту;
- операції з підтримання миру (Peacekeeping Operations) – передбачають роз'єднання ворогуючих сторін і припинення вогню;
- операції зі встановлення миру (Peace Enforcement Operations) – передбачають примусові заходи із використанням військової сили;
- операції з відбудови миру (Peace Building Operations) – передбачають проведення заходів, спрямованих на відновлення життєдіяльності елементів інфраструктури після закінчення конфлікту;
- пошуково-рятувальні (Search and Rescue Operations) – проводяться із метою пошуку та порятунку людей, які потерпають на суші та на морі;

- гуманітарні (Humanitarian Operations) – проводяться з метою захисту та порятунку людей, які потерпають внаслідок збройного конфлікту або екологічної катастрофи, коли місцева влада не в змозі забезпечити населенню нормальну життєдіяльність.

Аналіз існуючих типів миротворчих операцій показує, що тільки останні дві з них безпосередньо спрямовані на ліквідацію наслідків екологічних аварій і катастроф.

Слід зазначити, що історія участі ЗС України у міжнародних миротворчих операціях розпочалась, коли Верховна Рада України прийняла Постанову від 3.07.1990 р. № 2538-XII «Про участь батальйонів ЗС України у Миротворчих Силах ООН в зонах конфліктів на території колишньої Югославії».

Підставою стало звернення ООН до України з проханням виділити військовий контингент з метою здійснення миротворчої місії ООН у колишній Югославії.

Тоді вперше був відправлений окремий спеціальний батальйон Збройних Сил України, а пізніше, у 2003 році, в Іраці у миротворчій операції взяв участь і окремий батальйон РХБ захисту на чолі з підполковником Ю. Онищук.

Завданнями застосування миротворчих сил є [2, с. 111]:

- роззброєння та ліквідація незаконних збройних формувань у районі конфлікту;
- поетапне розведення ворогуючих сторін, недопущення їх пересувань і зіткнень, утримання демілітаризованих зон і гуманітарних коридорів;
- нагляд за виконанням умов перемир'я та домовленостей про припинення вогню;
- охорона, контроль перевезень, недопущення незаконного ввезення і вивезення озброєння, техніки і матеріально-технічних засобів;
- розмінування місцевості, забезпечення безпечного функціонування усіх видів транспорту та комунікацій;
- захист від захоплення незаконними збройними формуваннями, руйнування або пошкодження життєво важливих об'єктів і комунікацій у районі конфлікту;
- захист органів законної цивільної влади у районі конфлікту;
- відновлення порушеного режиму державних чи адміністративних кордонів;
- захист біженців і вимушених переселенців, організація та забезпечення охорони їх таборів, надання медичної допомоги;
- охорона етнічних меншин, що зазнають тиску та провокацій;
- забезпечення умов для проведення вільних виборів цивільної влади після припинення конфлікту;
- надання гуманітарної допомоги цивільному населенню;
- контроль за обліком військовополонених і затриманих цивільних осіб;
- супроводження конвоїв із гуманітарною допомогою;
- контроль місцевості і дій населення у зонах відповідальності, протидія масовому безладу;
- забезпечення захисту основних прав людини у районі конфлікту;

– захист посередницьких, дипломатичних, переговорних місій міжнародних і неурядових організацій, які діють в інтересах врегулювання конфлікту.

Зазначимо, що тільки деякі з вказаних завдань безпосередньо стосуються підтримання заходів екологічної безпеки у районах розташування миротворчих сил, а саме наступні:

– захист від захоплення незаконними збройними формуваннями, руйнування або пошкодження життєво важливих об'єктів і комунікацій у районі конфлікту;

– контроль місцевості і дій населення у зонах відповідальності, протидія масовому безладу.

Слід зазначити, що на організацію підтримання виконання заходів екологічної безпеки військ значно впливає ступінь розвитку мережі доріг та інженерного обладнання позицій, наявність населених пунктів, укріплених районів, мостів через водні перешкоди, наявність ПНО і ступінь їх небезпеки.

При цьому необхідно враховувати, що питання забезпечення екологічної безпеки військ у повсякденній діяльності чітко визначено відповідно до вимог наказу МОУ № 171 – 1995 року, проте миротворчі операції мають певні особливості, тому забезпечення виконання вимог екологічної безпеки саме у таких умовах вимагає відповідної деталізації.

Відомо, що підготовка ЗС України до участі у міжнародних миротворчих операціях здійснюється за етапами завчасної, попередньої і безпосередньої підготовки.

Завчасна підготовка Збройних Сил України до участі у міжнародних миротворчих операціях триває постійно під час здійснення повсякденної діяльності військ і включає:

– підготовку за спеціальними програмами визначених частин, підрозділів, категорій військовослужбовців, запланованих до включення у склад миротворчих контингентів;

– вивчення і використання міжнародного досвіду підготовки та проведення миротворчих операцій у підготовці визначених сил;

– участь у міжнародних навчаннях спільно з силами інших держав з метою відпрацювання питань підготовки і проведення миротворчих операцій.

Так, у 2002 році підготовка окремого батальйону РХБ захисту для виконання завдань за призначенням, у тому числі окремих завдань із підтримання екологічної безпеки у районі дислокації миротворчих сил, здійснювалася на базі Яворівського полігону, який має розвинену навчально-матеріальну базу і де створено центр підготовки миротворчих сил за програмою «Партнерство заради миру».

Заходи попередньої підготовки:

– розробка плану підготовки миротворчого контингенту до участі в операції;

– проведення безпосередньої підготовки частин (підрозділів) і органів управління до участі в операції, проведення бойового злагодження у навчальному центрі;

– накопичення необхідних матеріально-технічних засобів і надання допомоги у підготовці миротворчого контингенту.

Безпосередня підготовка містить такі основні заходи:

– постановка завдань на відправку і розміщення миротворчого контингенту;

– підготовка командування, штабу, частин (підрозділів) до виконання завдань операції;

– відправка і передача миротворчого контингенту до складу та у підпорядкування командувачу багатонаціональних сил;

– здійснення заходів усіх видів забезпечення, взаємодії та управління;

– контроль і надання допомоги командуванню, частинам (підрозділам) у виконанні поставлених завдань операції.

Так, після закінчення операції «Свобода Іраку», з 2003 р. контингент миротворців ЗС України брав участь в операціях з підтримання миру у складі українсько-польського з'єднання.

З метою підтримання необхідного стану екологічної безпеки у цьому регіоні війська дотримувалися вимог міжнародного стандарту НАТО (STANAG 7141 EP), який складається із трьох розділів:

1. Основи політики і доктрини НАТО у галузі захисту навколишнього природного середовища.

2. Процедура планування захисту навколишнього природного середовища під час проведення спеціальних операцій.

3. Підходи до системи навчання військ з питань захисту навколишнього природного середовища під час здійснення миротворчих дій.

На відміну від стандартів НАТО, екологічна безпека військ у Збройних Силах України трактується як широкомасштабна сукупність властивостей Збройних Сил та навколишнього природного середовища, які забезпечують виключення або зведення до мінімуму антропогенного впливу шкідливих екологічних факторів на війська, а також наслідків діяльності військ на навколишнє природне середовище [3, с. 163].

Під час планування участі миротворчого контингенту в міжнародній миротворчій операції обов'язково розробляється план, який включає цілу низку документів таких, як:

– оперативна частина, що розроблена на карті, із пояснювальною запискою;

– розрахунки на перевезення миротворчого контингенту;

– календарний план проведення операції;

– план матеріально-технічного забезпечення;

– інші плани відповідно до завдань миротворчого контингенту.

Штабом заздалегідь складається комплексний план забезпечення екологічної безпеки військ під час проведення операції, у розробці якого під загальним керівництвом начальника штабу беруть участь начальник служби РХБ захисту – начальник служби екологічної безпеки, начальник інженерної служби, начальник медичної служби, начальники служб тилу.

План має включати такі основні розділи:

1. Основні вимоги міжнародного стандарту НАТО (STANAG 7141 EP) та особливості захисту навколишнього природного середовища у певному регіоні. Сили та засоби, які залучаються для здійснення окремих завдань забезпечення екологічної безпеки миротворчого контингенту, та їх можливості.

2. Порядок організації та здійснення екологічного моніторингу у місцях дислокації та в районі дій миротворчого контингенту:

– виявлення та облік джерел забруднення навколишнього природного середовища, у тому числі районів з підвищеним радіаційним фоном;

– збір, обробка та узагальнення інформації про екологічну обстановку в районах дислокації військ, а також в осередках аварій (зруйнувань), що загрожують безпеці військ;

– прогнозування стану екологічної обстановки у районах дислокації військ та районі виконання миротворчих дій.

3. Порядок підтримання екологічних факторів життєдіяльності військ під час виконання ними миротворчих завдань:

– дотримання екологічних вимог щодо об'єктів життєдіяльності військ;

– встановлення спеціального обладнання та пристроїв для контролю за шкідливими викидами, скидами на складах і базах ПММ, пунктах заправки паливом, пунктах ремонту ОБТ, пунктах чищення і миття техніки тощо;

– заходи контролю відповідних начальників служб за дотриманням виконання заходів екологічної безпеки військ.

4. Захист навколишнього природного середовища у районах дислокації військ під час проведення операції передбачає:

– запобігання самовільним вирубкам лісу та інших лісонасаджень, пошкодженням сільськогосподарських ланів;

– дотримання протипожежної безпеки у лісах;

– організацію та обладнання сміттєзбірників, сміттєзвалищ та систем знешкодження шкідливих відходів.

5. Ліквідація наслідків екологічних аварій та стихійних лих безпосередньо в районі розташування миротворчого контингенту. На інших територіях цим питанням займаються спеціально підготовлені та ліцензовані організації, війська лише виконують завдання щодо оточення небезпечної зони.

На жаль, відомості щодо особливостей організації та здійснення заходів екологічної безпеки миротворчими контингентами у сучасних літературних джерелах практично відсутні. Тому, можливо лише спрогнозувати специфіку виконання деяких завдань екологічної безпеки у регіоні, де проводиться миротворча операція.

На нашу думку, під час проведення миротворчої операції найважливішими будуть такі завдання екологічної безпеки військ:

1. Екологічний моніторинг – збір, обробка та узагальнення інформації про екологічну обстановку в регіоні дислокації військ, а також в осередках аварій (зруйнувань), що загрожують безпеці військ; оцінка екологічної обстановки з метою прийняття обґрунтованого рішення щодо виконання бойових завдань миротворчої операції; прогнозування стану екологічної обстановки.

2. Підтримання екологічних факторів життєдіяльності військ – дотримання екологічних вимог до об'єктів життєдіяльності військ; дотримання вимог еколо-

гічної безпеки під час поведження з радіоактивними, токсичними та іншими шкідливими відходами.

3. Охорона навколишнього природного середовища у регіоні перебування миротворчого контингенту – підтримання параметрів якості навколишнього природного середовища у встановлених нормах; встановлення відповідальності у разі завдання збитків за навмисне ушкодження навколишнього природного середовища.

4. Міжнародна співпраця з питань екологічної безпеки та дотримання міжнародних угод за вказаними питаннями.

Окремо можливо визначити завдання ліквідації наслідків аварій (зруйнувань) на військових та цивільних екологічно небезпечних об'єктах, до здійснення яких, насамперед, будуть залучатися місцеві сили та засоби, аналогічні існуючим в Україні підрозділам МНС.

До них доцільно віднести:

1. Організацію розвідки та оточення осередків аварії (зруйнування).

2. Ліквідація наслідків аварій, які безпосередньо загрожують життєдіяльності миротворчого контингенту.

На нашу думку, зміст інших завдань і заходів екологічної безпеки буде визначати конкретна обстановка та специфіка завдань, які покладені на миротворчий контингент.

3. Висновки

Таким чином, питання урахування впливу умов екологічної обстановки, дії антропогенних екологічних факторів на організацію та підтримання достатнього рівня екологічної безпеки військ під час здійснення миротворчих операцій є достатньо актуальними у сучасних умовах та вони обов'язково повинні враховуватися відповідними командирами і штабами, начальниками служб РХБ захисту – екологічної безпеки з'єднань (об'єднань) як під час підготовки, так і під час здійснення миротворчих операцій, та знайти своє відображення у документації із організації РХБ захисту підрозділів, взаємодії та управління.

Література

1. Военная экология / [И.П. Айдаров, Б.Н. Алексеев, А.В. Бударгин и др.]; под ред. Г.А. Гаврилова. – М.: Издательство «Русь-СВ», 2000. – 360 с.
2. Забезпечення екологічної безпеки військ (сил) у повсякденній діяльності / [Артем'єв С.Р., Блекот О.М., Гаврилко Є.В. та ін.]. – К.: НУОУ, 2009. – 160 с.
3. Артем'єв С.Р. Основи екологічної безпеки військ: навч. посібник / С.Р. Артем'єв, О.М. Блекот. – Х.: ФВП НТУ «ХПІ», – 2009. – 240 с.